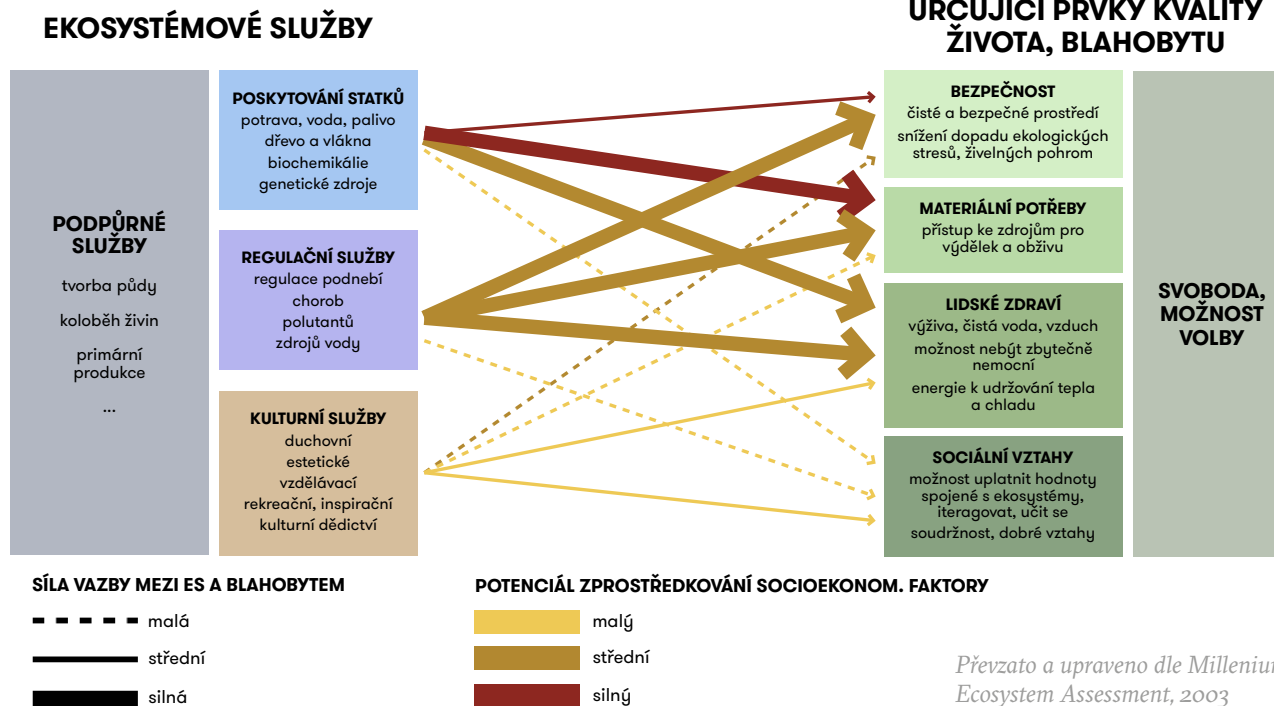

Jakou hodnotu má příroda?

Bez funkčních ekosystémů se lidstvo neobejde. V politickém a ekonomickém rozhodování je to ale zohledněno málokdy.

- Přírodní prostředí tvoří nezbytný základ pro lidskou existenci, naplnění základních potřeb a zajištění zdraví, prosperity a spokojenosti.
- Většina z benefitů poskytovaných ekosystémy není nahraditelná, či je nahraditelná velmi obtížně.
- Zatímco vzrůstají požadavky na poskytování ekosystémových služeb (jako je potrava a čistá voda), lidské aktivity současně snižují schopnost mnoha systémů tyto požadavky splňovat.
- Převládající neudržitelné využívání přírody pramení mimo jiné z politického a ekonomického rozhodování upřednostňujícího úzký výsek hodnot poskytovaných přírodou.
- Komunity a jednotlivci, jejichž existence je silně nebo zcela závislá na fungování přírody, jsou silněji zasaženi úbytkem ekosystémových služeb, což způsobuje další prohlubování nerovností.
- Příčiny i příležitosti k řešení jsou úzce spojeny se způsoby, jakými je hodnota přírody (ne)zahrnuta do rozhodování na všech úrovních.

Převzato a upraveno dle Millenium Ecosystem Assessment, 2003

Ekosystémy jako klíč k lidskému blahobytu

- Lidský blahobyt úzce souvisí s poskytováním tzv. ekosystémových služeb (přírodnů, které člověk získává díky fungování ekosystémů).
- Ekosystémy poskytují materiál pro hmotné zabezpečení, úbytek těchto služeb proto zvyšuje pravděpodobnost konfliktů o zdroje.
- Bezpečnost je ovlivněna i změnami v regulačních službách, které mohou znamenat například větší riziko sucha, záplav či dalších přírodních katastrof.
- Na fungování ekosystémů silně závisí i lidské zdraví a sociální vztahy, zároveň jsou zdrojem kulturních a spirituálních hodnot.

Čí hodnoty se počítají?

- Náhled na roli přírody a ekosystémů se liší napříč kulturami a komunitami.
- **Podoba institucí** (zákony, pravidla, ale i společenské normy a konvence) **výrazně ovlivňuje to, které hodnoty jsou brány v potaz** při klíčových rozhodnutích, a kdo z aktérů má možnost tato rozhodnutí ovlivňovat.
- Politické a ekonomické rozhodování prioritizující instrumentální (tržní) hodnotu přírody má tendenci **prohlubovat globální nerovnosti**.
- Transformativní změna potřebná k řešení globální krize biodiverzity vyžaduje **odklon** od soustředění na **krátkodobý a individualizovaný materiální užitek**.
- Hodnoty jako je odpovědnost, reciprocita a respekt, včetně vnímání člověka jako součásti přírody (často nalézány v myšlenkových systémech původních obyvatel) mohou pomoci k dosahování **spravedlivé a udržitelné budoucnosti**.

Mnohé z praktik poškozujících životní prostředí jsou naopak dotovány. Ekonomická incentiva k pěstování bavlny v oblasti Aralského jezera proměnila celou oblast k nepoznání a má výrazný dopad na budoucí i současné generace lokálních komunit

Spravedlnost, nerovnosti, moc

- Velká část tzv. biodiversity hotspots se zároveň nachází v místech bohatých na přírodní zdroje a čelí tak tlaku.
- **Externality** a dopad na lokální obyvatelstvo spojený s úbytkem biodiverzity a ničením prostředí **nejsou reflektovány ve vývozních cenách surovin**.
- Zejména u zemí globálního Jihu závisí velká část bohatství jednotlivců a komunit na přírodním kapitálu.
- **Vlivem ničení ekosystémů zde tak dochází ke ztrátě přírodního kapitálu** bez odpovídajících investic např. do zdravotnictví a infrastruktury.

Změny v bohatství na obyvatele

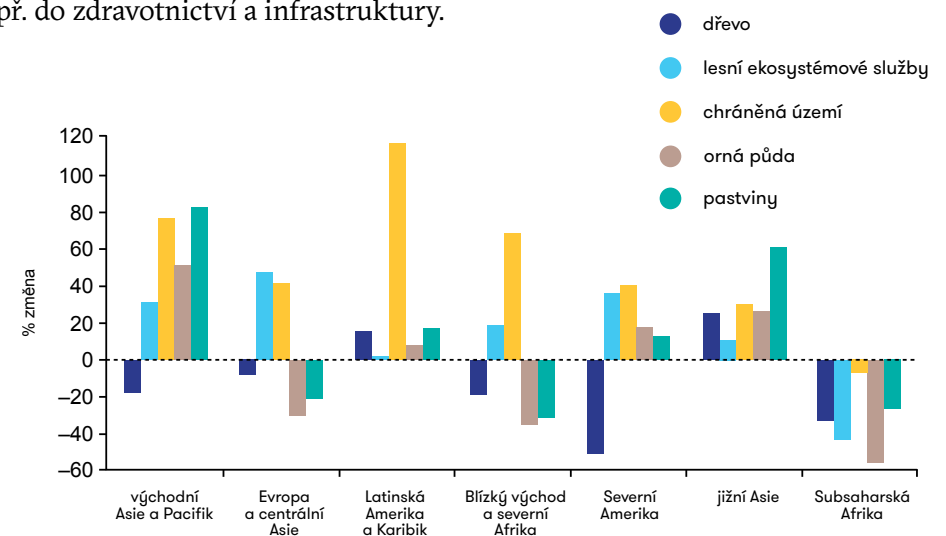
podle typu přírodního statku a regionu, 1995–2018

Zdroj: *The Changing Wealth of Nations*, World Bank, 2021

Tragédie globální a mezigenerační pastviny

- Ekosystémy důležité pro celou Zemi (např. deštné pralesy či oceány) se buď nacházejí pod národní správou nebo zdánlivě nepatří nikomu. Jejich zničení za účelem individuálního obohacení má ale za výsledek sdílenou **ztrátu klíčových ekosystémů a služeb**. Související rizika často dopadají i na komunity žijící zcela jinde.
- Ničení má i rozměr **mezigenerační spravedlnosti**. Mnohé z dopadů se nemusí vůbec projevit za života těch, kteří je způsobili, nebo naopak přetrvávat dlouho poté. Ovlivňuje tak potenciál budoucích generací žít kvalitní a důstojný život.

Za posledních 20 let došlo k nárůstu celkového světového bohatství, ale na úkor úbytku přírodního kapitálu. Při zahrnutí populačního růstu je celkový úbytek přírodního kapitálu víc než 50% na hlavu. Změny jsou nerovnoměrně rozloženy, k největšímu úbytku na obyvatele došlo v zemích subsaharské Afriky

Můžeme offsetovat ztrátu biodiverzity?

- Kompenzace ztráty biodiverzity funguje v jiném kontextu než např. u emisí skleníkových plynů. Přesto existuje **snaha vytvořit ekvivalent „offsetingu“ bez celkového negativního dopadu na biodiverzitu.**
- Ztráta biodiverzity a související narušení klíčových přírodních procesů často probíhá skokově a její **důsledky jsou často nevratné.** Degradace se tak nedá jednoduše kvantifikovat.
- V rámci existujících mechanismů se lze setkat se schématem „**znečišťovatel/těžař platí**“, kdy je subjekt zodpovědný za degradaci ekosystému donucen kompenzovat tuto ztrátu finančně.
- Takto získané finanční prostředky mohou být sice využity pro zvýšenou ochranu jiných důležitých míst, **mnohdy ale nevyřeší již způsobenou ztrátu** a související narušení funkcí konkrétního ekosystému.
- Platby za znečištění nebo degradaci mohou sloužit jako **mechanismus odrazující od vytěžování.** Problematické jsou ale zejména situace, kdy jsou nastaveny nedostatečně nebo se nedaří je efektivně vymáhat.

Biodiverzitní kredity

- Ekonomický nástroj umožňující **financovat činnosti, které přinášejí čistý pozitivní přínos** pro biologickou rozmanitost.
- Na rozdíl od uhlíkových kreditů **nestojí biodiverzitní kredity na principu offsetu** (nahrazení již vzniklých emisí CO₂), ale na ochraně biodiverzity která není spojená se souvisejícím ničením jinde.
- Poskytovatelé finančních prostředků nemusí být přímými příjemci daných ekosystémových služeb, ale mohou chtít přispět k jejich ochraně.
- Se zavedením se v současnosti experimentuje např. ve Spojeném království, Austrálii či USA.

Účetnictví ekosystémových služeb

- Odhaduje a **monitoruje tok jednotlivých ekosystémových služeb**, jako kdyby šlo o transakce s peněžní hodnotou.
- Účty pomáhají **popsat a zviditelnit vztahy v rámci systému.** Také ukazují, jak konkrétně ekosystémy přispívají k hospodářské činnosti a lidskému blahobytu.
- Sledování stavu ekosystémů může odhalit změnu systému poskytovat služby v čase a přispět k **efektivnějšímu nastavení ochranných opatření.**
- Na úrovni OSN byl vyvinut Systém environmentálních ekonomických účtů ([UN SEEA](#)). **Státy EU již mají povinnost reportovat** v některých kategoriích environmentálních hospodářských účtů.
- Po realizaci pilotního projektu Integrated Natural Capital Accounting ([INCA](#)) je v rámci EU projednáván návrh nařízení rozšiřujícího stávající kategorie o nové moduly včetně účetnictví ekosystémových služeb, rozsahu a stavu ekosystémů.

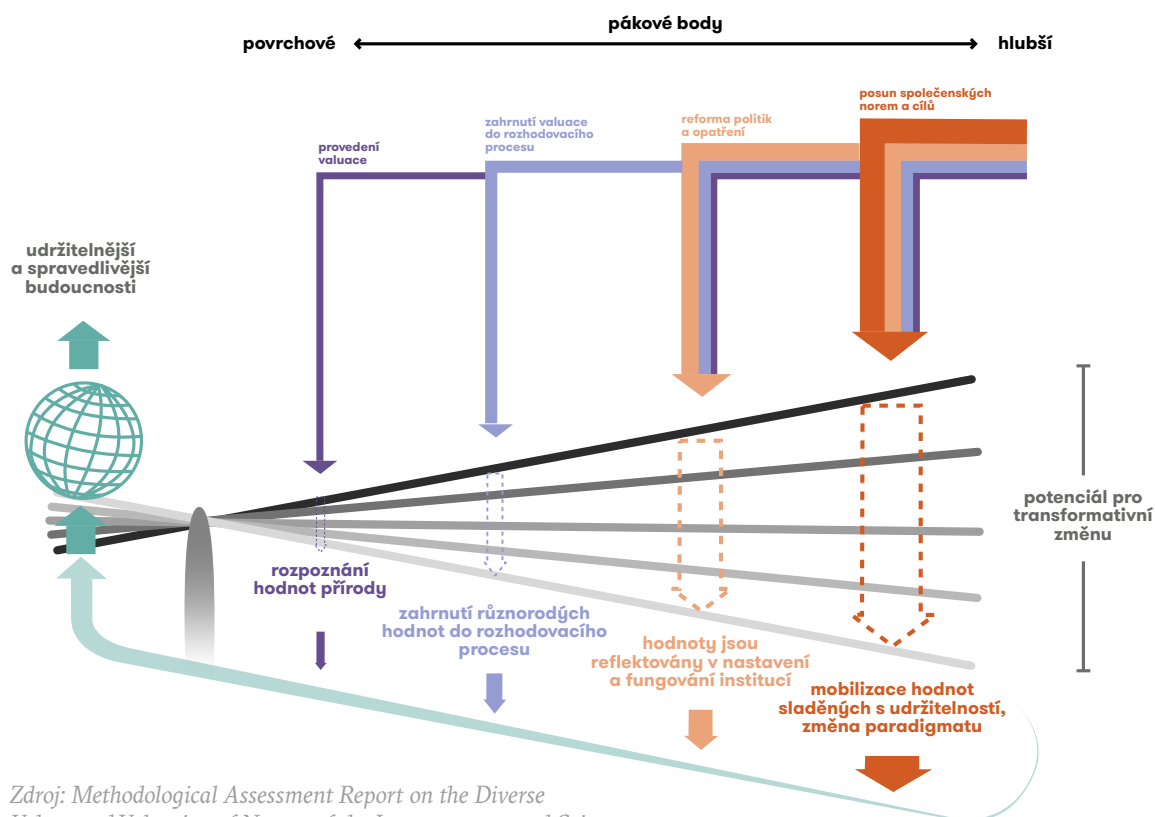
Platby za ekosystémové služby

- Příjemci ekosystémové služby **platí poskytovatelům této služby**, resp. subjektům zodpovědným za správu daného ekosystému způsobem, který nenarušuje klíčové funkce ekosystémů.
- Rizikem v implementaci může být **přenos odpovědnosti ze správců ekosystému na plátce** nebo oslabení altruistických motivací.
- **Efektivita může také bránit spravedlnosti** např. pokud složitost klade překážky účasti stakeholderům bez dostatečných administrativních kapacit.

Základní nástroje

Transformativní změna vyžaduje aktivní přístup institucí

- Potenciál pro transformativní změnu roste spolu s vyšším zohledněním hodnoty ekosystémů ve fungování institucí a rozhodovacích procesech.
- K tomu může docházet na **různých úrovních: například lepším popsáním přínosů, které ekosystémy poskytují**, jejich zohledněním během rozhodování v konkrétních otázkách, až po reformu stávajících institucí a opatření.
- Většího dopadu lze dosáhnout **kombinací bottom-up a top-down přístupů a zajištěním participace všech klíčových aktérů**.
- Dle Mezivládní platformy OSN pro biologickou rozmanitost a ekosystémové služby (IPBES) je v současnosti **pouze 5 % poznatků** získaných z valuačních studií posléze **zahrnuto do dalšího fungování institucí**.

Zdroj: Methodological Assessment Report on the Diverse Values and Valuation of Nature of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services, 2022

Klíčové otázky

- Jaké hodnoty se pojí s fungováním konkrétního ekosystému?
- Jak současné využívání daného ekosystému koresponduje s klimatickými závazky i cíli ochrany přírody? Jak se projeví v dlouhodobém měřítku?
- Kdo má přístup k poskytovaným benefitům a kdo je naopak zasažen riziky plynoucími z nadměrného využívání?
- Jsou do rozhodovacího procesu zahrnuty hodnoty všech klíčových aktérů?
- Jaké konkrétní nástroje jsou využívány? Jakými nástroji lze posílit spravedlnost a participaci všech aktérů v procesu?

Další doporučené zdroje

Hodnocení ekosystémových služeb se zapojením aktérů (Jedna příroda). Dostupné z: https://www.jednapriroda.cz/wp-content/uploads/2024/02/Participativni_hodnoceni_ES-letak_final.pdf

Biodiversity Credits: Unlocking Financial Markets for Nature-Positive Outcomes (World Economic Forum). Dostupné z: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Biodiversity_Credit_Market_2022.pdf

Summary for policymakers of the methodological assessment regarding the diverse conceptualization of multiple values of nature and its benefits, including biodiversity and ecosystem functions and services (IPBES). Dostupné z <https://www.ipbes.net/the-values-assessment>

Zpracovala Anna Marie Podlipná (anna.marie.podlipna@amo.cz), odborná konzultace Barbora Chmelová (barbora.chmelova@amo.cz), Grafická úprava Jaroslav Kopriva.

Publikováno v rámci projektu Aklimatizace podpořeného Státním fondem životního prostředí ČR a Heinrich-Böll-Stiftung.

